

Eleştirel Pedagoji Dergisi yayın kurulu üyelerinden derginin ve eleştirel pedagojinin Türkiye’deki serüvenini anlatmasını istedik. Ünal Özmen, Ayhan Ural, Hasan Hüseyin Aksoy, Fevziye Sayılan, Ahmet Yıldız, Yasemin Tezgiden Cakcak, Nurcan Korkmaz, Nejla Doğan ve Murat Kaymak ile yapılmış söyleşiyi aşağıda değerlendirmenize sunuyoruz.

Ayhan Ural
Ayşe Nüzhet Açar

Ünal Özmen

Eleştirel Pedagoji ile ilişkinizi anlatabilir misiniz?

Ünal Özmen: 2003, cumhuriyet döneminde eğitim sisteminin ikinci paradigma değişiminin tarihidir. Modern eğitimin hukuki temellerinin atıldığı 1924 ve sonrasında eğitimi biçimlendiren modern pedagoji 2003’te ciddi bir saldırıyla karşı karşıya kaldı. Sistemin dayandığı modernist değerler bu tarihte tartışmaya açıldı; bununla birlikte bilginin kaynağı, müfredatlar, öğretme yöntemleri, ders kitapları, öğretmenin rolü, öğrencinin tanımı, mevzuatlar ve eğitim örgütlerinin yapısı dahil eğitime dair her şey aynı anda değişime zorlandı. Değiştirilmek istenen bilimi bilginin merkezi kaynağı olarak ele alan “Davranışçı Model”di. Onun yerine inşa edilmek istenen model, herkesin kendi bilgisiyle katıldığı “Yapılandırmacı Model”di. Davranışçılık pozitivism olarak mahkûm edilmeye çalışılırken yapılandırmacılık, “Öğrenci Merkezli”, “İnsan odaklı”, “demokratik” bir yöntem olarak sunuldu. Eğitim Bakanlığı adına süreci Talim Terbiye Kurulu yönetiyordu. Ben de bu kurumda görev yapıyordum. Tabi değişime zorlanan sadece sistemin felsefi dayanağı ve pratikleri değildi, Talim Terbiye teknik detaylarla ilgilenirken bir taraftan da eğitimin piyasaya açılması konusunda kamuoyu ikna edilmeye çalışılıyordu. Uluslararası kuruluşlardan akan fonlar, medya propogandası ve olup bitenleri anlamakta zorlanan, hatta anlamak istemeyen eğitim kamuoyu yani herkes bu İslamcı-liberal projeye hizmet ediyordu. Sanırım sistemin içinde olmam, değişimin araçları (kurumlar, kişiler, gerekçeler vb) ve projenin felsefi arka planı iyi bir yolda olmadığımızı anlamamı kolaylaştırdı. Karşımızdaki İslamcı bir parti ve onun ele geçirdiği iktidar gibi gözükse de neoliberal kapitalizm olduğu belliydi. Para, fikri destek, propoganda, maddi manevi her türlü materyalin Dünya Bankası, IMF, AB ve bunlara bağlı vakıf türü yardım kuruluşları tarafından sağlandığını görüyordum. Küresel neoliberal bir saldırıyla karşı karşıyaydık. Fakat Türkiye’nin entelektüel birikiminin

bu saldırıyı anlamaya, çözümlenmeye ve çözmeye; kavramlarını anlamlandırmaya, onun olası sonuçlarını tahmin etmeye yeterli olmadığını da görüyorduk. Bu, neoliberal-İslamcı ittifak için bir avantajdı; bir başka avantajları da 1980 faşist darbesiyle birlikte eğitimin bilimle bağının kopartılmış olmasıydı. Öğrencileri, ebeveyle, öğretmenleri mutlu etmeyen bir önceki sisteme yönelik eleştiriler yoğunlaşmış, “davranışçılık” savunulamaz model haline gelmişti. Eski sisteme yönelik eleştiriler “yeni” olanı sorgulamadan kabullenme biçiminde tezahür ederken yeni olan her şeyin iyiye tekabül ettiği algısı toplumun piyasa kültürünü benimsemesine vesile oldu. Din-eğitim, piyasa-eğitim, piyasa-din ilişkisinin neoliberalleşmenin ön şartı olduğunu biliyorduk ama açıkça söylemek gerekirse değişimin “Kavramsal karşılığı nedir?”i anlatabilmek mevcut dil ve bilgimizi aşılıyordu. Benzer süreci yaşamış, bununla birlikte evrensel kabul görmüş deneyimlerden yararlanmamız ve onlarla dayanışma içinde olmamız gerekiyordu. İhtiyacımız olan teorik ve pratik dayanakları ararken karşımıza Eleştirel Pedagoji çıktı. Eleştirel Pedagojinin neoliberal dönem içinde gelişen bir eğitim kuramı olması ve neoliberal eğitimi çözümlenip tutarlı eleştiri ve alternatifler sunması bizi etkiledi. “Reform” ve “Devrim” olarak sunulan şeyin kavramlarını şimdi daha kolay analiz edebiliyoruz. Sanırım muhalefeti toparlayıp ortak bir dil geliştirmesine de katkı sundu. Gelinek noktada Eleştirel Pedagoji’nin, sadece teorik açıklamalarda yararlandığımız kuram olmayıp aynı zamanda eğitim faaliyetlerine eylem türleri sunan bir pratiğin adı olduğunu söyleyebiliriz.

Murat Kaymak, Eleştirel Pedagoji Dergisi’nin arkaplanında Zil ve Teneffüs Dergisi olduğundan söz etti. Bu süreci bir de sizden dineyebilir miyiz?

Zil ve Teneffüs Dergisi’nin yayın hayatı uzun olmadı. Türkiye’de entelektüel faaliyetlerin böyle bir sıkıntısı var. Medya tekelleşip, yayın yapmak maliyetli bir iş olmaya başladığında yayıncılık da entelektüel faaliyet alanı olmaktan çıktı. Fikrinizi, düşüncenizi ya da örgütlenmenizi gerçekleştirebilmeniz kurumsal yapı gerektiriyor artık. Zil ve Teneffüs’ü kafe masalarında hazırlıyor sonra dergimizi yayımlayacak birini aramaya çıkıyorduk. Dergi iki farklı yayıncıda böyle çıktı. Ömrü uzun olmadı tabi. Buna rağmen Murat’ın da dediği gibi Eleştirel Pedagoji’ye alt yapı oluşturdu. Eleştirel Pedagoji’nin yayın kurulu büyük oranda Zil ve Teneffüs’ün içinden gelen arkadaşlardı. O mecrada tanıştık, tartıştık, diğer kentlerle ilişkiler kurduk. Eleştirel Pedagoji’nin ilk sayısını (Ocak 2009) kendi yayınavimizden çıkardık. Arkadaşların kitaplarını da SOBİL markasıyla bu yayınevinden çıkarıyorduk. Hatta kapanana kadar KORİDOR edebiyat-sanat dergisine de sahiplik yaptım. Kazanmadan harcayan yayınevlerinden biriydi SOBİL.

Derginin çıkarılma kararının verildiği süreçte Türkiye’de eleştirel pedagojinin anlaşılma ve anlatılma koşulları nasıldı?

Eleştirel pedagoji ya da genel adıyla Eleştirel Teori sosyolojik analizlerde, haliyle politik pratikte kullanılmıyordu. Bildiğim kadarıyla o

dönemde sadece üniversitelerin çalıştığı akademik bir konuydu. Eleştirel Teori'nin eğitime, psikolojiye, medya analizine, feminist hareketlere eylem teorisi olması yeni bir durum. En çok eğitim analizinde kullanılıyor olmasına rağmen bir eğitim politikası, bir eğitim eylem alanı yaratmada başarılı olamadık. Kavram çok yeni, o tarihlerde bu konuda yayın hemen hemen hiç yoktu diyebiliriz. Kitabı Türkiye'de yayımlanmamış bir kuramın dergisini çıkardık, belki de başarısızlığın sebebi bu altyapı eksikliği idi. Dergiyle birlikte epey bir yayınevının eleştirel pedagoji üzerine yazılmış kitapları çevirmeye başladığını söyleyebiliriz. Her şeye rağmen derginin bu konuda yarattığı farkındalık göz ardı edilemez. Eleştirel Pedagoji Dergisinin Uluslararası Eleştirel Eğitim Konferanslarının bileşenlerinden biri olması bu alanın teorisyenleriyle yakın temas kurmamızı sağladı. Eğer bugün eğitim Türkiye'de eleştirel pedagoji perspektifiyle ele alınıyorsa ki öyle olduğunu düşünüyorum, buradan dergiye pay çıkarmak durumundayız.

Neden akademik değil de politik bir dergi?

Akademik bilginin eğitimle ilgilenen herkese, yani sahaya transfer edilmesi gerekiyor. Praksis arayan bir teori için gerekli olan da budur. Kişisel olarak eleştirel pedagojinin eylem değil, eylemin kuramı olduğunu düşünürüm. O nedenle teorik yönünden çok pratik yönüyle ilgilendim. Paulo Freire'nin ne teorileştirmesi ne de praksisi akademi için değildi. Kaldı ki akademinin politik olanı hapsedme gibi bir yönü de var. Bundan dolayı derginin hakemli olmasına hep itiraz ettim. Hala da öyle düşünüyorum. Herkes derginin adını Eleştirel Pedagoji olarak bilir, oysa derginin resmi adı Eleştirel Pedagoji Politik Eğitim Dergisi'dir. Kitapçılarda ve web ortamında kullanım gücünü nedeniyle tam adımızı kullanamadık.

Derginin ilk dönemindeki zorlukları nelerdi?

Muhafif bir dergisin ve egemen ideoloji ile çatışyorsun; piyasa kurallarına direneceksin, maddi getirisi olmayan bir işin maliyetini karşılayacaksın! Asıl zorluk, hedef kitlemizin en büyüğü olan bir milyon öğretmen ve eğitim sendikalarının ilgisini çekmemektir. Davet üzerine dergi adına katıldığım etkinliklerde gösterilen sempatiler bile dergiyi yaşatacak desteğe dönüşmedi. Kendisini muhalif bir yere koymuş, örgütlü eğitim mücadelesinin içindeki insanların kendilerini onaylayacak yayınlar istediğini gördüm. Arkasında kurumsal destek bulamayan, yayıncısı, dağıtıcısı, dizgicisi aynı kişi olan hiçbir dergi yaşayamaz. Yayın hayatını istikrarla sürdüren bir dergi görüyorsanız bilinki arkasında ya üniversite veya güçlü bir yayın kuruluşu ya da devlet vardır. Kültür Bakanlığı, süreli yayınlara destek anlamında her dergiden satın alır. Para, otomobil, moda gibi onlarca derginin her sayısından yüzlerce, binlerce alır ve kütüphanelerine gönderir. Dağıtıma verilmeyen 'Oltacılık ve Balık Avcılığı' diye bir dergi var; bu derginin her sayısından dört yüz tane alır. Benzer biçimde cemmat yayınlarını ayakta tutar. Ama Eleştirel Pedagoji Dergisi'ni almaz! Başvurumuz reddedildiğinde 'Neden almıyorsunuz?' diye sorduğum kişi, bizim web sayfasına girdi ve sayfayı göstererek "Hocam sen iktidarla kavga ediyorsun?" dedi.

EPD'nin dışındaki çalışmalarınız eleştirel pedagojiyle ne derece ilişkili?

Birgün Gazetesinde yazıyorum. Düzenli yazmak günceli takip etmemi ve yazı disiplinine uymamı sağlıyor. Amatör olarak şarap bağıcılığı ile uğraşıyorum. Şarap felsefeyle dolayısıyla eleştirel teoriyle ilişkili olduğu için belirtiyorum bunu. Bu nedenle olsa gerek felsefe okuyorum, AÜAF Felsefe Bölümü öğrenciyim yani...

Eleştirel Pedagoji alanıyla ilişkinizi anlatabilir misiniz?

Ayhan Ural: Eleştirel pedagoji alanıyla ilk temasım doksanlı yılların ortalarında –doktora öğrenimim sürecinde- okuduğum 'Ezilenlerin Pedagojisi, Okulsuz Toplum, Özgür Eğitim, Zorunlu Eğitime Hayır' gibi kitaplarla başladı diyebilirim. Bu okumalar sonucu eğitimi geleneksel – anaakım- alan dışında ele alan değerlendirme ve tartışmalar yapmaya başlamıştık. 2000'li yılların başında yazdığım bir kitap bölümü – öğretmenlik paradoksu- ve sonrasındaki hafif ağır denenceler kitabı mevcut eğitim anlayış ve uygulamalarına karşı düşüncelerimin önemli bir yansımasıydı. Bu çalışmalar bütün sınırlıklarına rağmen eleştirel pedagoji alanıyla ilişkili sayılabilecek metinlerdi. İzleyen dönemde Kemal İnal ile tanışmamız –Abant İzzet Baysal Üniversitesi- ve sonrasında Gazi Üniversitesi'nde de birlikte çalışmamız alanda yeni bir çevre edinme olanağı sundu ve böylece eleştirel pedagoji dergisinin kuruluş sürecinde yer almış oldum.

Derginin çıkarma amacınız tam olarak neydi?

Dergiyi çıkarma amacımız öncelikle kendimizi geliştirmek ve eğitim sisteminin üretmiş olduğu eşitsizliklerle bir ölçüde mücadele edebilmektir.

Derginin çıkarılma kararının verildiği süreçte Türkiye'de eleştirel pedagojinin anlaşılma ve anlatılma koşulları nasıldır?

EPD nin çıkarılma sürecinde eleştirel pedagoji alanı sınırlı bir kitle tarafından biliniyordu. Yaygın bir bilinme ve destek durumu yoktu. Bizler de –dergi çevresi- çok dağınık ve acemiydik. Yazı ve tartışma alanlarımız çoğu zaman eleştirel pedagojinin dışında kalabiliyordu. Ancak zamanla okuma, anlama ve yenilenme etkinliklerimizle hızla gelişiyor ve değişiyorduk. Ve sonraları uluslararasılaşabiliştik de.

Derginin ilk dönemdeki zorlukları nelerdi?

Yeni bir yer edinmek, görünmek, bilinmek, desteklenmek ve benzeri gereksinimler için iyi bir dayanışma ağı oluşturmamız gerekiyordu. Bunun için herbirimiz çevremizi ve çevrelerimizin çevresini davet ederek, genişleterek güçlenmeye çalışıyorduk. Dergiyi tutmaya çalışıyorduk. Çok önemli zorluklardı ancak heyecanımız ve kararlılığımız önemli bir güçtü bizim için. Belki en önemlisi her birimizin öğrenme arzusu

Ayhan Ural

okuma bilme düşünme gereksinimi çok büyük bir güdüleyiciydi. Şimdi de aynı biçimde bunu hissediyorum kendimde ve EPD ye katkı veren arkadaşlarımda –okuyucu ve yazar-. En temel zorluk mali boyuttaydı. Dergiyi satmıyorduk ama dağıtıyorduk. Dergiyi dağıttığımız arkadaşlar da dergiyi desteklediler. Parasal ve dağıtım sorunlarımız her zaman oldu ama dergi bütün bu zorlukları aşarak bugüne kadar gelebildi. Bunu dergiye destek veren bütün bileşenlerle başarmıştık.

Derginin hedeflerine ulaşma durumu hakkında neler söylersiniz?

Derginin başlangıçtaki amaçlarını gerçekleştirdiğimizi düşünüyorum. Dergi yaşam sürecinde yeni amaç, hedef ve sorumluluklar üstendi ve bunları da büyük ölçüde gerçekleştirdi ki uzun bir süredir varlığını sürdürdü. Dergiyle doğrudan ve dolaylı iletişimi olan herkesin dönüşümüne etki etmiştir diye düşünüyorum. Ayrıca ulusal ve uluslararası düzeyde saygın bir yer edindi. Eğitim politikalarına belki güçlü bir etki yapamadı ancak meydanın da boş olmadığını gösterdi. İktidar karşısında açık bir muhalefet olarak yer alarak, neoliberal eğitim politika ve uygulamalarına karşı güçlü bir direniş alanı oluşturdu.

Eleştirel Pedagoji Dergisi dışında eleştirel pedagojiyle alakalı çalışmalarınız neler?

Çalıştığım üniversitede –Gazi Üniversitesi- lisans ve lisansüstü programlarda Eleştirel Eğitim ve Eleştirel Pedagoji dersleri açtım. Yürüttüğüm bütün çalışmalarımı eleştirel pedagojinin temel söylemlerini yansıtmaya çalışıyorum. Belki de en önemlisi eleştirel pedagoji alanında çalışmaya çalışan bir eğitimbilimci olabilme bilincine ulaştım.

EPD Paulo Freire’yi tam olarak temsil eden bir dergi olmayı başardı mı? EPD Freiren söylemin etkisinde mi? Marksist Pedagoji ve Freiren Pedagoji arasında bir ayırım yapılıyor mu?

Derginin kuruluşuna ilişkin değerlendirmemde de belirttiğim gibi dergi, katkı veren herkesin kendini ifade edebileceği ve geliştirebileceği bir alan olarak var oldu. Dolayısıyla dergi tek örnek bir düşünce alanına dönüşmeden zengin bir eleştireliliğe yöneldi. Tartışma, çeviri, dosya, yazar ve yazılarda ayrımcı bir tutum ve kısıtlamaya gitmedik. Herkes okuma, ilgi ve eğilimine uygun eleştirel pedagoji ve eleştirel eğitim alanından katkı vermeyi sürdürdü. Genel olarak felsefi, ideolojik, kuramsal ve pratik bir çatışma da yaşamadık.

Freire’yi derin, estetik, şiirsel ve politik bir referans olarak görerek politik-pedagojik uygulamaları özgürleşimci bir bakış açısından yeniden düşünmek, onun düşünce sistemini yöntemsel olarak uygulamak değildir, tersine onun eserlerini okuma sürecini de bir deneyime dönüştürerek başka toplumsal deneyimlerle harmanlamak anlamına gelir.” diyor Paolo vittoria. Freire’nin de kendisi de “Ben takip edilmek değil, yeniden yaratılmak istiyorum.” diyor. Bu söylemlerden yola çıkarak derginin kendi içinde bir öğreticiliği var mı?

Dergi, açık bir etki yapmak yerine herkesin kendi dönüşümünden sorumlu bir yönelimi desteklemektedir.

Eleştirel Pedagoji Dergisi'nin Türkiye'deki eleştirel pedagoji yayıncılığına katkısı hakkında neler söylersiniz?

EPD sahip olduğu kısıtlı bir görünme alanına rağmen çok büyük bir etkili yaratmıştır. Akademide bir ders olabilmesi, ulusal ve uluslararası konferanslar düzenlenmesi, kuramsal ve pratik alandaki herkesi etkileme gücüne ulaşmıştır. Derginin varlığı ve etkisiyle ulusal düzeydeki yayınevleri farklı biçimlerde –çeviri, derleme, özgün- kitaplar yayınlamaya başlamıştır. Alana önemli bir ilgi oluşturarak uluslararası yayınların çevrilmesinde de etkili olmuştur.

Eleştirel Pedagoji alanıyla ilişkinizi anlatabilir misiniz?

Hasan Hüseyin Aksoy: Eleştirel Pedagoji alanıyla tanışmamın ya da bağımın iki boyutu var. Bir tanesi doğrudan eğitim ile ilişkili olmaksızın siyaset alanının metinlerine aşina olmak bakımındandı. Ama bunu bir bilimci kimliği ile değil, özellikle lise yıllarından başlayarak bir yurttaş kimliğiyle ediniyordum. Diğer doğrudan Eleştirel Pedagoji alanıyla ilişkili eğitimcilerce yazılan metinleri okumaya başlamamla ilgili boyutu. Bilim insanı, akademisyen kimliğimle, önceki okumalarımı ve Eleştirel Pedagoji yazınıni birleştirdiğimde gençlik dönemimden bu yana okuduklarım doğrudan benim Eleştirel Pedagoji teorimin bir parçası haline dönüştü. Bazen söylüyorum, ben bunu lisede okumuştum, ama Yüksek Lisans veya Doktora anlatıyorum. Dolayısıyla o iki dönem birleşti. Felsefenin Temel İlkeleri (Georges Politzer'in) örneğin, "Bugün ne işi var?" dediğimizde Eleştirel Pedagoji Dergisine yazdığım "diyalektik" sözcüğüne ilişkin ilk bilgilerimi oradan kazanmıştım. Yıllardır zihnimde taşıdığım, düşünme ve görme kaynaklarından birisiydi. Eleştirel Pedagoji alanıyla daha doğrudan bir bağlantı, Paulo Freire'nin Ezilenlerin Pedagojisi'ni okumamla, bu konuda ders anlatmamla, derslerimde bahsetmemle başladı diyebilirim. Daha sonra başka bağlamlarda da bir karşılaşmam oldu. Sonra başka isimler gündeme gelmeye başladı. Henry Giroux, Peter Mayo, Michael Apple, bell hooks, Antonia Darder bunlardan birkaçı. Güncel Eleştirel Pedagoji metinleri ile daha yakından karşılaşmaya başladım ve bunun devamı geldi. Giderek genişleyen bir yazarlar ağından bahsedebiliriz. Birbirinden farklı hareketlerden (Marksizm, eleştirel kuram, eleştirel ırk kuramı, feminizm, çokültürcülük, Queer kuramı vb) beslenen, genişleyen bir disiplinden bahsedebiliriz, ancak bu farklı hareket ve kuramların ortak yanları da olduğunu ve pratikte de, bizlerin gündelik hayatlarında karşılığı olan iddialarının olduğunu gördüğümü söyleyebilirim.

Derginin amacı hakkında siz neler söylersiniz?

Bazı arkadaşlarımız dergi çıkarmak istemişlerdi. Haberli idim, ama

Hasan Hüseyin Aksoy

katılmak için ilişkilerim ve koşullarım uygun değildi.. Eleştirel, politik, dünya görüşleri eleştirel, devrimci, Marksist, eşitlikçi, adaletçi, iyi, -bence bunların hepsi iyidir de- insanlar bir araya gelip görüşlerini topluma ya da eğitimcilere ulaştırmak için bir kaynak yaratmak istemişler. Derginin adına *Eleştirel Pedagoji* demişler. Derginin yayın sürecinin ilerleyen zamanlarından bir noktada, Ünal Özmen Hocanın beni de davet etmesiyle birlikte ben de dergiye dahil oldum. *Eleştirel Pedagoji Dergisinin* sözcüklerin arkasındaki şeyleri yeniden keşfetmeye yardımcı olduğunu söyleyebiliriz. Eşitlik bir ilke sunar bize. Özgürleşme yine bir ilke sunar bize. Eşitleştirici mi, özgürleştirici mi, adil mi onlara bakarız. Her bir süreç için, her bir etkinlik için. Kavramlarımız çoğaldıkça, ölçütlerimiz de genişler ve daha net görme gücümüz olur kuşkusuz. *Eleştirel Pedagoji Dergisi* tüm bu konuştuklarımızın açığa çıkarılması, gündelik yaşamımız içerisinde nasıl görüldüğünü, teorik olarak dünyada neler tartışıldığını bize ulaştıran, bizim bu konularla daha çok ilgilenmemizi sağlayan bir zemin oldu. Bu bakımdan hem yazarlara hem okurlara bir katkı sağladığını söyleyebilirim.

Derginin hedeflerine ulaşma durumu hakkında neler söylersiniz?

Aslında *Eleştirel Pedagoji Dergisi* yoluyla hedeflenenin dışında bir amaç olarak, kendisinin bir ekol olması isteniyordu. Türkiye’de bir ekol olarak Eleştirel Pedagoji perspektifinin görülebilir, referans alınan bir kaynağı haline gelmektir. Diğerleri daha somut, derginin yeni kuşaklar tarafından sürdürülmesi, tartışmaya, yazmaya ve okumaya devam etmeleri. Şu ana kadar başarılıydı, son sayı da çıktı nihayetinde. Bu da önemli bir seviye. Amaçlarına ulaşma bakımından, başlangıçta nasıl bir amaç koymuşlar onu bilmiyorum ama derginin şu an geldiği noktanın başlangıçtan çok daha iyi olduğunu düşünüyorum. Sadece bir gelişme çizgisi umuyor ve ne kadar ilerlersek o kıymetlidir, değerlidir diye bakıyorum. Eleştirel Pedagoji Dergisinin 61. sayıya ulaşması kendi başına yeterlidir, amaçlarına ulaşmıştır. Bundan sonra yeni amaçlar koyarız. Her bir sayı bize çok sayıda kavram ve tartışma başlığı sunacak, kalıcı olarak yeni kuşaklar da onu okuyabilme imkanı bulabilecek. O bakımdan Türkiye’de düşün hayatı ve eğitim bilimciler topluluğu için kıymetli bir yeri olduğunu söyleyebilirim. Her zaman başaramayabileceğimizi, her zaman tek seferde en iyi sonucu bulamayabileceğimizi ama o yolu yürümenin kendi başına bir değeri olduğunu, Eleştirel Pedagojinin bir süreç olduğunu bilerek bunları söylüyorum.

Eleştirel Pedagoji Dergisi dışında eleştirel pedagojiyle alakalı çalışmalarınız neler?

Bir başka derginin editörlüğünü yapıyorum, “*International Journal of Educational Policies*”. Şimdilik İngilizce yayınlanıyor. Orada da ağırlıklı olarak neoliberal politikalara, cinsiyetçi, ırkçı, ayrımcı dile karşı yazılmış yazıları, makaleleri yayınlamaya çalışıyoruz. Eleştirel Pedagoji perspektifi orada da kendine yer buluyor. Konferanslar oluyor. Zaman zaman katılabildiğim ve eleştirel pedagoji çevresinden akademisyenlerle yüz yüze gelebildiğimiz uluslararası konferanslar. Başka neler

yapıyorum. Eleştirel Eğitim ve Eleştirel Eğitim Deneyimleri başlıklı dersler açtım. Latin Amerika eğitiminde önemli bir yere sahip Brezilya'lı bir eğitimci olarak Paulo Freire'nin de konu edinildiği Latin Amerika'da Eğitim adlı bir ders vermeye başladım. Bu etkinliklerin her biri, çeşitli boyutlarıyla eleştirel pedagoji alanıyla temas ettiğimiz ve bu alanın birikimini kullandığımız ya da katkı sunmaya çalıştığımız etkinlikler olarak görülebilir.

Eleştirel Pedagoji Dergisi Paulo Freire'yi tam olarak temsil eden bir dergi olmayı başardı mı? Eleştirel Pedagoji Dergisi Freireyen söylemin etkisinde mi? Marksist Pedagoji ve Freireyen Pedagoji arasında bir ayrım yapıyor mu?

Eleştirel Pedagoji Dergisi yayın kurulu, sınırlı bir eleştirel pedagoji anlayışına sahip değil. Yeniye de eskiye de açık bu bakımdan. Yani ben Eleştirel Pedagoji Dergisinde sadece Freireyen bir çizgi görmediğimi söyleyebilirim. Ama Eleştirel Pedagoji alanının çok etkileyici bir ismi olduğu için Freire'den çok yararlandığımı söyleyebilirim Marksizmden etkilenen yazılar, Alman eleştirel eğitimcilerinden, Türkiye'nin devrimci eğitimcilerinin mirasından; farklı ülkelerden, Afrika ülkelerinden ya da Avrupa ülkelerinden yazarların görüşlerinden yararlanan yazılar; o ülkelerin özelinde yer alan sorunlara dair özgün tartışmalar, yani belli bir eleştirel pedagoji perspektifi yaklaşımı, sınırlı bir yaklaşım olmaksızın, gündelik sorunların o ülkenin muhalifleri tarafından nasıl görüldüğünü görmemizi sağlayan, daha geniş bir eleştirel çerçevesi olan yazılar; LGBT hareketlerine yakın, bu hareketleri gören, onların dilini, onların dünya görüşlerini dile getiren yazılar; feminist perspektifin dilini ve söylemini ya da konularını dile getiren yazılar; anadille ilgili yazılar da yer aldı. Bazı sınırlılıklar, teknik yetersizlik, dilin kendisine dair eksiklikler nedeniyle bazı yazıların geri çevrilmesi söz konusu olmuştur ama yayın politikasının açık olduğunu, Freire ile sınırlı olmadığını düşünüyorum.

Freire'yi derin, estetik, şiirsel ve politik bir referans olarak görerak politik-pedagojik uygulamaları özgülleşimci bir bakış açısından yeniden düşünmek, onun düşünce sistemini yöntemsel olarak uygulamak değildir, tersine onun eserlerini okuma sürecini de bir deneyime dönüştürerek başka toplumsal deneyimlerle harmanlamak anlamına gelir” diyor Paolo Vittoria. Freire'nin kendisi de “Ben takip edilmek değil, yeniden yaratılmak istiyorum” diyor. Bu söylemlerden yola çıkarak derginin kendi içinde bir öğreticiliği var mı?

Paulo Freire'nin temelde perspektifine dahil olduğumuzu, perspektif ya da yaklaşımından yararlandığımızı söyleyebiliriz, ama bazı konularda “kültürelci” olmak yerine sınıfsal perspektifi daha çok dile getirmeyi tercih etmemiz de söz konusu olabiliyor. Örneğin, Freire'nin kadınlarla ilgili olarak pek çok sorunu ön plana çıkarmadığı, ya da dile getirmediği belirtiliyor. Bu noktada bell hooks'u daha çok dikkate almayı tercih ediyorum. bell hooks'un hem ırkçılık hem de cinsiyetle ilgili feminist perspektifi Eleştirel Pedagojiye bu bakımdan daha çok katkı sağlamıştır.

İrkçilikla ilgili perspektifi geliştirmek üzere Eleştirel Pedagoji Dergisinde Freire yerine rkçilikla ilgili yazan, *eleştirel ırk kuramı* hakkında çalışan kişilerden yararlanmak daha uygun. Örneğin Amilcar Cabral'dan, W.E.B. Du Bois'den, Frantz Fanon'dan ya da Güney Afrikalı Steve Biko'dan yararlanmak daha uygun olabilir. Bir de tüm bu kaynakların doğrudan eğitimle ilgili yazmadıklarını, ama bizim bunları eğitim alanına transfer ettiğimizi söylemek mümkün. Yine Freire'nin etkilendiği bilinen Gramsci'nin yazdıkları doğrudan eğitim alanıyla ilgili değildir. Ama hakkında Gramsciyen bir pedagoji perspektifi oluşturmaya yönelik kitaplar yazıldı. Freire çok üretken birisi. Bu bakımdan Freire izleyicilerinin Eleştirel Pedagoji konusunda ondan yararlanmaları kolay olacaktır. Yine de eleştirel pedagoji alanı içindeki farklı bağlamlarla ilgili farklı yazarların farkına varmak gerekir. Örneğin ben teknoloji politikaları ile ilgili çalışıyordum. Eleştirel teknoloji okuması yapmaya, bu konuda çalışan yazarları okumaya çalışıyorum. Gramsci ve Freire bu bakımdan teknolojiye dönük olarak çağdaş toplumlarda karşılaştığımız yeni medya teknolojisi eleştirilerine uzak isimlerdir. Yani, Gramsci gazete çıkarıyor ve gazete teknolojisine yakın bir isim ve onun için gazete sivil toplumun ve muhaliflerin en önemli kaynağıdır. Ama günümüzde yeni medya nasıl işliyor ve insanları nasıl yönlendiriyor, dolayısıyla orada bizim eleştirilerimiz ya da görüşlerimiz başka bir kaynaktan beslenebilir. Örneğin Herbert Marcuse'den, Mike Wayne'dan ya da Andrew Feenberg'in izlediği kaynaklardan gelebilir.

Eleştirel Pedagoji Dergisi'nin Türkiye'deki eleştirel pedagoji yayıncılığına katkısı hakkında neler söylersiniz?

Çok sayıda genç akademisyenin ya da öğretmenin anaakımın dışına çıkabilmesine ve farklı perspektifle yazı yazabilmesine, düşünebilmesine aracılık etti. Bunun mümkün olduğunu bize kanıtladı. Başkalarına da cesaret vermiş oldu. Dergiye tek başına kitap yayıncılığı konusunda bir şey atfetmek doğru olmaz. Kitapların tanıtımı, okunmasını sağlamak da bir katkı Dergideki tartışmalar, her zaman yayına dönüşmüyor ama bir topluluk oluşturuyorsunuz, bir Eleştirel Pedagoji topluluğu oluşturuyorsunuz, ben ekol dedim ya, aslında Eleştirel Pedagoji okulu oluşturuyorsunuz ve burada yer alan isimler eğer bu vesile olmasa birbirlerini tanımayacaklarken, bu vesileyle birbirlerini okuyan, tanıyan isimlere dönüşüyorlar. Bu öyle üç beş günde olacak bir şey değil. Bazı kitaplar ile tanışma da kitap tanıtımları sayesinde oluyor. Yayımlanmış olanları, bazı yazarları tanıtarak, yazılarımızda yararlanarak yeni yayınların niteliğine katkı sunmuş oluyoruz. Daha ileri etkisinde ise, örneğin Giroux, Apple, Hill, McLaren, Mayo, Darder, Senese gibi isimlerin bir çoğu ile karşılaşmamızı ve zaman zaman fiziksel ya da sanal olarak buluşmamızı sağlayacak bir platform oluyor.

Eleştirel Pedagoji alanıyla ilişkinizi anlatabilir misiniz?

Ahmet Yıldız: Freire ile başladı. Freire'nin kitabı çevrilmişti ezilenlerin Pedagojisi, Ayrıntı Yayınları. 90ların başında ben eğitim fakültesi öğrencisiydim. O kitabı görünce hemen aldım okudum ve adeta çarpıldım. Çok etkilendiğimi anımsıyorum. Daha sonra akademide yetişkin eğitimi alanında eleştirel pedagoji perspektifini benimseyerek ilerledim. Özellikle bu geleneğin dünyadaki etkin isimlerinden, yani Michael Apple, Henry Giroux, Peter McLaren, Stanley Aranowitz ve Dave Hill'den oldukça yararlandım.

Ahmet Yıldız

Derginin amacı hakkında neler söylersiniz?

Ben eleştirel Pedagoji dergisine 30. sayıdan itibaren dahil oldum, başlangıcında yoktum. Benim dahil olduğum ve editörlüğünü yaptığım sayılar 30-45 arasındaydı.

Benim için derginin ilk amacı eleştirel pedagojiyi ülkemize tanıtmak ve bizdeki ilerici eğitim geleneğiyle bağlantılandırmaktı. Biliyorsunuz eleştirel pedagoji; marksizm, anarşizm, ilerici eğitim geleneği ve Frankfurt Okulunun eleştirel kuramından etkilenecek şekilde şekillenmiştir. Türkiye'de ise "eleştirel pedagoji" kavramının kullanımı son döneme rastlar. Yakın dönemde Kalkedon, Dipnot ve Ayrıntı gibi birkaç yayınevinin ilgisiyle Türkçeye kazandırılan bazı kitaplar ve elbette bizim "Eleştirel Pedagoji" dergisi kavramın kullanımını kısmen yaygınlaştırmıştır. Fakat tüm bu çalışmalara karşın eleştirel pedagojinin içeriğinin geniş olarak bilindiğini söyleyemeyiz. Ancak bu durum, Türkiye'de eleştirel pedagoji bağlamında düşünülebilecek olan eğitimsel pratiklerin bulunmadığı anlamına gelmez.

Kanımcı eleştirel pedagojinin Türkiye'deki karşılığı "demokratik eğitim"dir. Tarihimize buradan baktığımızda zengin bir deneyimle karşılaşırız: Osmanlı'nın son dönemindeki öğretmen örgütlenmelerinden, Köy Enstitülerine; TÖS ve TÖB-DER'den Eğitim-Sen'e; FKF'den ODTÜ-ÖTK'ya, DEV-GENÇ'e kadar birçok deneyim bu bağlamda ele alınmalıdır. Dolayısıyla EP karşılığı bu ve bunu karşılamaya yönelik EPD anlamlı bir bilgi üretiyor ve üretmeye devam ediyor. Hem mevcut eğitim uygulamaların sorgulanmasında, hem yeni bir şeyin üretilmesinde, bir tutum ve tavır alışta bir duruşta anlamlı bir bilgi üretiyor yayılımını sağlıyor. Bu da önemli bir şey. Eğitim doğası gereği bir uygulama alanı ve bu uygulama alanı olduğu için bunun kuramsal alanı çok tartışılan bir şey değil bu eğitim meselesi. Buna kuramsal zenginliğini sağlayan bir şey de sağlıyor EP. Çeşitli aktivistlerden, sendikalardan tutun da, siyasi partilere kadar eğitime bakışlarını değiştirme potansiyeli taşıyan, onları etkileme çalışan ve bu konuda az çok başarılı olan bir dergi aslında.

Derginin hedeflerine ulaşma durumu hakkında neler söylersiniz?

Fikri bir odak burası. Bir kere üniversitelerde yüksek lisans, doktora yapan ilerici öğrencilere ilk elden ulaştı. Kısmen sol öğretmen sendikalarının aktivistlerine ulaştı, ama bunlar yeterli mi değil bence.

EPD dışında eleştirel pedagojiyle alakalı çalışmalarınız neler?

Benim akademik olarak ürettiğim her şey eleştirel pedagojiyle alakalı. Yazdığım kitapta, anlattığım derste, konuştuğum panelde, ürettiğim tezlerin tümü bu perspektifle ilgili. Ben EP fikriyatının içinden, o pirizmadan, o anlam dünyasından konulara bakan biriyim. Örneğin yetişkin okur yazarlığı çalışıyorum Freire'nin metodunu ve o hat üzerinde bir okur yazarlık perspektifim var. Öğretmenlik mesleğinin dönüşümüne bakıyorum.

EPD Paulo Freire'yi tam olarak temsil eden bir dergi olmayı başardı mı? EPD Freiren söylemin etkisinde mi? Marksist Pedagoji ve Freiren Pedagoji arasında bir ayrım yapılıyor mu?

Bizim dergimiz anaakım eğitim düşünce ve uygulamalarına karşı daha derin düşünecek, onu sorgulayacak ve alternatif yollar bulunmasına hizmet edecek bir farklı düşüncelerin platformu. Dolayısıyla EP yazarlarını bir araya getiren şey, herkesin Freiren olması, herkesin Marksist olması üzerine değil, konumlanış öyle bir konumlanış değil. Buradaki konumlanış anaakım dışı olan, ırkçı olmayan, faşizan olmayan, gerici olmayan açık düşünsel bir platform dergisi.

Dünyada çeşitli öbekler var. O öbeklere girecek olursak Yeniden üretim Kuramcıları var Sosyal yeniden üretimciler var, Devrimci eleştirel pedagoglar var. Herkes kendi pozisyonuna göre karşıdakini eleştiriyor, en doğru ve en iyi pozisyonun kendisinin olduğunu söylüyor. Ama bizim Türkiye'de böyle bir tartışmanın yansıması çok yok. Burada öyle bir yansımanın olduğu kanaatini taşıyorum. Biz Türkiyenin tüm ilerici birikimini yansıtmaya çalışan bir dergiyiz.

Freire o akımın kurucu önderlerinden, ama bugün EP demek Freire demek değil artık, çok çeşitlendi, çok zenginleşti, çok büyüdü aslında. Türkiye'de eleştirel pedagoji, biraz önce değindiğim ilerici birikimi sahiplenen, Türkiye'nin kendi geçmişinde yer alan demokratik eğitim mücadelesini sahiplenen ve bunu düşünsel bir zenginlikle EP onun için önemli.

Freire'yi derin, estetik, şiirsel ve politik bir referans olarak görerek politik-pedagojik uygulamaları özgürleşimci bir bakış açısından yeniden düşünmek, onun düşünce sistemini yöntemsel olarak uygulamak değildir, tersine onun eserlerini okuma sürecini de bir deneyime dönüştürerek başka toplumsal deneyimlerle harmanlamak anlamına gelir.” Diyor Paolo vittoria. Freire'nin de kendisi de “Ben takip edilmek değil, yeniden yaratılmak istiyorum.” Diyor. Bu söylemlerden yola çıkarak derginin kendi içinde bir öğreticiliği var mı?

Eğitim kurumları, toplumsal ilişkilerin yeniden üretilmesinde kilit bir rol oynar. Mevcut eğitim sistemine ve genel olarak eğitimin işlevlerine eleştirel yaklaşanlar, haklı olarak okulların itaatkâr, sorgulamayan bireyler yetiştirdiğine ve tek tipleşmeye hizmet ettiğini düşünüyorlar.

Çünkü bilinçli olarak insanları değiştirmek ve şekillendirmek üzere tasarılanmış kurumlar olan okullar, devletin ideolojik aygıtlarından biri olmayı tüm gücüyle sürdürmektedir. Ancak, şunu da gözden kaçırmamalıyız ki, bizim gibi bu eleştirilerde bulunanlar da bu okulların içinden çıkmışlardır.

Yani okulların, içinde yer aldıkları toplumun ideolojilerinden etkilenen kurumlar olduğunu bir gerçeklik olarak kabul etmek gerekir fakat bunun yanında bu gerçeklik üzerinden okulları, içi ideoloji dolu boyacı küpleri olarak kurgulayıp içine öğrencilerin atıldığı, hepsinin aynı boya ve aynı şekli aldığı bir yer olarak tanımlamak son derece yanıltıcı bir yaklaşım olacaktır. Böyle bir yaklaşımı benimsediğimizde, aslında “umutsuzluğun teorisi”ni yapmış oluyoruz. Kaldı ki, eğitim/okul eskiden bu yana bir mücadele alanıdır ve tüm mücadele alanlarında olduğu gibi okulda da karşı koyan eğilimler ve muhalif pratikler olacaktır. Dolayısıyla eğitim kurumları sistemin yeniden üretim rolü yanında, özgürleşmeye ve toplumsal dönüşüme de katkı sunabilecek kurumlar olma potansiyeli taşır. Kısacası bu vurgularla bizim eğitim pratiğimizi düşünmek ve tartışmaya açmak EPD’de yapmaya çalıştığımız şey. Bunun da öğreticiliğinin olduğu kanısını taşıyorum.

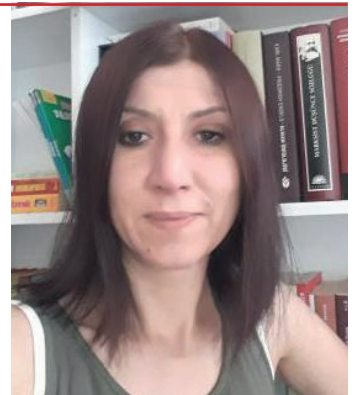
EPD Türkiye’deki eleştirel pedagoji yayıncılığına katkısı hakkında neler söylersiniz?

Örneğin bu dergi olmasaydı, böyle bir soru olmazdı. Hani size bu soruyu sorduruyorsa demek ki eleştirel pedagoji yayıncılığı var memlekette. Bunu sorduranda bence bu derginin pratiği. Yani mesela bu dergide kitap tanıtımlarının yapılması, eleştirel pedagoji ile ilgili çıkan kitapların tanıtılması, eleştirilmesi, sorgulanması, çevrilmesi, çevrilmesinin önerilmesi, bunların bir topluluk haline getirilmesi, eleştirel eğitim konferanslarına katılınması anlamlıdır.

Tüm hataları seveleri ile bir epistemik topluluk aslında bu, hani üstünlükleri de var sınırlılıkları da var. Bakın eleştirel pedagoji kitaplığı diye bir şey oluştu Türkiye’de. Artık aradığında epey bir şey bulabiliyorsun. İlk elden bir 15-20 kitabın ismini sayabiliyoruz.

Eleştirel Pedagoji alanıyla ilişkinizi anlatabilir misiniz?

Nurcan Korkmaz: EP alanıyla ilgim hem öğretmenlik uygulamaları hem de akademik çalışmalar boyutunda. Ancak bu konuda mesleki ilgim daha fazla diyebilirim sanırım. Yani sınıf içinde demokratik ve özgürleştirici bir ortam oluşturma, diyaloga önem verme, öğrencilerin deneyimlerinden yola çıkma ve derslikte onlarla birlikte keşfederek öğrenmeye çalışma gibi uygulamalar açısından. Akademik olarak da bir taraftan derginin çalışmalarına katkıda bulunmaya ve oradan öğrenmeye çalışıyorum, diğer taraftan da kitap bölümü, gazete ekleri gibi EP dergisi dışındaki platformlarda yazmaya, konuşmaya

Nurcan Korkmaz

ve deneyim paylaşmaya gayret ediyorum. Alanla ilgim aslında politik düşüncelerimden bağımsız değil. Birbirini besleyen ve destekleyen süreçler diyebilirim.

Derginin amacı hakkında siz neler söylersiniz?

Derginin öncelikli amacı öğretmenlere, akademisyenlere ve eğitimle bir şekilde ilgili olan herkese sözünü söyleyebileceği, birlikte üretebileceği ve mücadele edebileceği bir alan sağlamak. Muhafız seslerin çeşitli baskı ve zor mekanizmalarıyla susturulduğu dönemlerde EP gibi yayınlar bir anlamda sözünüzü ifade edebileceğiniz ve sizinle aynı deneyimleri paylaşan insanların varlığını hissedebileceğiniz platformlar olarak hizmet ediyor. Bunun yanı sıra tabii EP nin dergi olarak dünya deneyimlerini, eleştirel pedagoji çalışmalarını vb. tüm eğitimle ilgili kitlelere ulaştırma çabası ve amacı da var.

Derginin hedeflerine ulaşma durumu hakkında neler söylersiniz?

Bazı dönemler de dergiyi çıkarabilmek bile amacına ulaşması demektir aslında ve içinden geçtiğimiz dönemlerde EP bunu başardı diyebiliriz. Ama özel olarak her öğretmenler odasına 1 en az 1 derginin ulaşması ve Eleştirel Pedagoji alanında tanınır bilinir olması ve Türkiye’de eleştirel pedagoji uygulamalarının yaygınlaşması gibi bir düşüncem var ki bunu başarabildik diyemem.

Eleştirel Pedagoji Dergisi dışında eleştirel pedagojiyle alakalı çalışmalarınız neler?

Bu alanda bir kitap çeviri editörlüğüm var, daha önce de belirttiğim gibi bazı gazetelerin eklerinde yazmaya çalışıyorum. Şu an yazmakta olduğum bir kitap bölümü var. Aslında akademik çalışmalarımın tamamını eleştirel pedagojinin çerçevesinden yapmaya çalışıyorum buna öğretmenlik ve sendikal faaliyetler de dahil.

EPD Paulo Freire’yi tam olarak temsil eden bir dergi olmayı başardı mı? EPD Freiren söylemin etkisinde mi? Marksist Pedagoji ve Freiren Pedagoji arasında bir ayrım yapılıyor mu?

Açıkçası EP’nin böyle bir temsil amacı olup olmadığını tartışmak gerek belki de zira bana sorarsanız yok. EP dergisi bu alanda var olan her türlü akıma açık bir dergi ki eleştirel olduğunuzu iddia ediyorsanız öyle olmalı diye düşünüyorum. Freiren söylemin etkisinde mi evet ama sadece Freiren söylemin etkisinde demek haksızlık olur diye düşünüyorum. Marksist pedagoji ile Freiren pedagoji arasında bir ayrım yapıldığını düşünmüyorum. Her iki Alana yönelik yazılara da yer veriliyor dergide.

Freire’yi derin, estetik, şiirsel ve politik bir referans olarak görerek politik-pedagojik uygulamaları özgürleşimci bir bakış açısından yeniden düşünmek, onun düşünce sistemini yöntemsel olarak uygulamak değildir, tersine onun eserlerini okuma sürecini de bir deneyime dönüştürerek başka toplumsal deneyimlerle harmanlamak anlamına gelir.”diyor Paolo Vittoria. Freire’nin de

kendisi de “Ben takip edilmek değil, yeniden yaratılmak istiyorum.” diyor. Bu söylemlerden yola çıkarak derginin kendi içinde bir öğreticiliği var mı?

Öğreticilik okuyan kişiye göre değişir sanıyorum. Alana dair bilgisi olmayan biri için oldukça öğretici olabilecekken, alanın içinde çalışan biriyseniz deneyim paylaşımı ve birlikte keşfetmek diyebilirsiniz. Derginin kimseye bir şeyler öğretilim gibi bir iddiası yok elbette.

Eleştirel Pedagoji Dergisi’nin Türkiye’deki eleştirel pedagoji yayıncılığına katkısı hakkında neler söylersiniz?

EP Türkiye’de bu alanda yayımlanan tek ve en uzun ömürlü dergi. Sadece deneyim paylaşımı açısından değil akademide çalışan kişilerin çalışmalarına da kaynak bir dergi haline gelmiş durumda. Eleştirel yayıncılığa katkısı da Alana birçok kitabın çevirisinin kazandırılması olmuştur. Bu çeviriler her zaman EP dergisi çevresi tarafından olmasa da alana dair kitapların ve çalışmaların tanıtımında, duyulmasında büyük katkısı olmuştur.

Eleştirel Pedagoji alanıyla ilişkinizi anlatabilir misiniz?

Fevziye Sayılan: Bana göre, eleştirel pedagoji eğitimdeki eşitsizlikler ile bunları yaratan sistemik eşitsizlikler arasındaki ilişkiyi anlamak için elverişli perspektif ve duruş imkanı sağlayan teori ve pratiktir. Marksist yaklaşımla eğitim sisteminin ve okulların sınıflı toplumlardaki rolünü bilmek biz eğitimcilerin işini kolaylaştırmıyor. Öğretmenler, eğitimciler, hergün dersliklerde onlarca öğrenci ile çalışır. Onların sistemin neresine yerleşeceğine ilişkin bir şablon içinde hareket etmediğini görürsünüz, Onların arzuları, beklentileri, duyguları, kimlikleriyle dersliklere geldiğini bilmek, bir şey yapabilirim duygusu uyandırır eğitimcilerde. Yani okullarda sadece zorunlu resmi müfredatın gerekliliklerini yerine getirmekten daha fazlası vardır. Okullar aynı zamanda bir toplumsallaşma alanı olarak farklı sosyal sınıf ve çevrelerden gelen öğrencilerin karşılaşma alanıdır. Soru sorma, sorgulama, çelişkileri görme açısından hem öğretmenlere hem öğrencilere zengin bir deneyim sunar. Bu deneyimi okulda üretilen bilgiye/müfredata dahil etmek eleştirel eğitimcilerin işidir. Dolayısıyla teori ve pratiği bir araya getirmek için koşullar vardır; daha güzel, daha adil ve daha özgür bir dünya için insan yetiştirmeye angaje eğitimcilerin deneyimlerinin bir sentezi gibi görünüyor eleştirel pedagoji. Eğitimcilerin, öğretmenlerin yapabilecekleri şeyler vardır. Daha adil ve özgür bir dünya ve toplum fikrine bağlı eğitimciler öğrencilere kendi gerçekliklerini sorgulamak ve dönüştürmek için araçlar sunabilir. Dahası sunmak ahlaki bir zorunluluk gibi görünüyor bana.

Fevziye Sayılan

Eleştirel ya da devrimci pratikle Marksist kuram arasındaki ilişkinin çeşitli yönleri üzerine düşünme ve tartışma için önemli bir zemin sunuyor

eleştirel pedagoji. Okullarda ve dersliklerde yapabileceklerimizin olduğuna ilişkin perspektif, duruş ve umut barındırıyor.

Eleştirel pedagoji, bizim başlıca yerel gündemimiz olan demokratik eğitim mücadelesinin pek çok yönünü ilgilendiren gerek öğretmenler olarak kendi konumumuz ve yaptığımız işle ilgili, gerekse müfredat, öğrenme ortamları ve öğrenci tepkisiyle ilgili pek çok sorun ve duruma ilgili perspektif sunuyor.

Derginin amacı hakkında siz neler söylersiniz?

Derginin öğretmenlere, öğrencilere, eğitimcilere ve eğitim ile ilgili toplumsal sorunlarla ilgilenenlere, eğitim sorunları konusunda çeşitli tartışma ve perspektif sunmayı hedeflediğini düşünüyorum. Eğitim sisteminin radikal eleştirisi konusunda kavramsal araçlar sunuyor. Farklı deneyimlerden öğrenme fırsatı sunuyor. Derginin eleştirel eğitim perspektifinin eğitim solunun/muhalefetinin oluşumu ve yaygınlaşması için önemli bir araç olduğunu düşünüyorum.

Derginin hedeflerine ulaşma durumu hakkında neler söylersiniz?

Derginin eğitim sorunlarına ilişkin farkındalık yaratma konusunda etkili olduğunu, ancak daha geniş eğitim çevrelerine hala ulaşma sorunlarının olduğunu düşünüyorum. Son yıllarda eğitimdeki neoliberal gerici dönüşümün çeşitli uygulamalarına yönelik, demokratik, bilimsel, laik eğitim temelinde sürdürülen veliler, öğrenciler ve öğretmenleri de içeren yaygın bir direniş söz konusu. Dergimiz bu direnişin bilgisini ortak deneyim haline dönüştürmekte zorlanıyor; bu kendiliğinden tepkiyle birebir bağlara her zaman sahip olamıyor.

Eleştirel Pedagoji Dergisi dışında eleştirel pedagojiyle alakalı çalışmalarınız neler?

Ben bütün çalışmalarımın, yani verdiğim ders, seminer, konferans ve yazdıklarımın eleştirel eğitim teorisinden beslendiğini ve daima bu çerçevede çalıştığımı düşünüyorum.

EPD Paulo Freire'yi tam olarak temsil eden bir dergi olmayı başardımı? EPD Freiren söylemin etkisinde mi? Marksist Pedagoji ve Freiren Pedagoji arasında birayrım yapıyor mu?

EPD teorik arkaplan olarak eklektik bir yaklaşıma sahip, eleştirel teorisinin farklı ekollerini ve yönlerini içeren bir eklektizm bu. Freireien bir dergi değil, zaman zaman klasik Marksist analizler yapılsa da Ortodoks Marksist bir yaklaşıma da sahip değil. Daha çok İngiliz ve Amerikan eleştirel eğitim tartışmalarını takip eden, asıl olarak yerel deneyim üzerine düşünen bir ekip tarafından çıkarılıyor. Bence bu zenginlik, ancak eleştirilecek yanı, üretken tartışmalar ne yazık ki yok. Eğitim gündemimiz çok kalabalık ve sert. Dolayısıyla biraz da bu gündemi takip etme ve deşifre etme öncelik kazanıyor.

Freire'yi derin, estetik, şiirsel ve politik bir referans olarak görerek

politik-pedagojik uygulamaları özgürleşimci bir bakış açısından yeniden düşünmek, onun düşünce sistemini yöntemsel olarak uygulamak değildir, tersine onun eserlerini okuma sürecini de bir deneyime dönüştürerek başka toplumsal deneyimlerle harmanlamak anlamına gelir.” Diyor Paolo vittoria. Freire’nin de kendisi de “Ben takip edilmek değil, yeniden yaratılmak istiyorum.” Diyor. Bu söylemlerden yola çıkarak derginin kendi içinde bir öğreticiliği var mı?

EPD kendi yolunu bulma ve kurma sürecinde elbette hepimiz için önemli bir öğrenme kaynağı. Daha fazlasına ihtiyacımız olduğu da kesin. Teori ve pratik arasındaki ilişki üzerine daha çok düşünmemiz, deneyim paylaşmamız gerekiyor, ne yazık ki buna her zaman vakit bulamıyoruz. Ayrıca bu deneyim paylaşım ağlarını büyüterek eğitim alanındaki direniş ile buluşacak bir yaygınlığa ulaşırsak o zaman biz de naçizane teoriye katkıda bulunabiliriz.

Eleştirel Pedagoji Dergisi’nin Türkiye’deki eleştirel pedagoji yayıncılığına katkısı hakkında neler söylersiniz?

Ben son dönemde diğer dergileri takip edemiyorum. EPD yayın hayatı ve sürekliliği açısından alternatifsiz görünüyor. Eğitim muhalefeti ya da solu için önemli bir işlevi var, ancak hala sınırlı bir çevreye ulaştığını da kabul ediyorum.

Yasemin Tezgiden-Cakcak

Eleştirel Pedagoji alanıyla ilişkinizi anlatabilir misiniz?

Yasemin Tezgiden-Cakcak: Ben ODTÜ İngilizce Öğretmenliği programında doktora yaparken okuduğum bir makale sayesinde tanıştım eleştirel pedagoji alanıyla. Ben öğretmenlik yaparken de,okutmanlık yaparken de eleştirel bir şeyleri derse sokmak, öğrencilerin zihninde soru işareti bırakmak, toplumu değiştirmek, dönüştürmek gibi bir amacım hep olmuştu. Böyle model aldığım öğretmenler de vardı. Eleştirel pedagojiyi hiç bilmiyordum, böyle bir alan olduğunu da bilmiyordum, ama vardır ya hepimizin hayatında bazı öğretmenler bizi değiştirmiş, bize kendimizi buldurmuş, bize böyle eleştirel bir dünyanın kapılarını açmış, sorgulamayı öğretmiş. Ben onları örnek aldım ve onlar gibi olmak istedim. Sorgulamayı, özgür düşünceyi öğretmek istedim. Dil öğretmeni olduğumuz için bizim için daha kolay bunu yapmak. Hep böyle şeyler yapıyordum, ama tam bilmiyordum adını, teorisini. Sonra Freire okumaya başladım. Eleştirel pedagoji literatürünü İngilizce okumaya başladım. Okuyorumama Türkiye’de neler yapıldığına bakmak aklıma gelmiyor. Sonra bir gün Dost Kitapevi’nde *Eleştirel Pedagoji Dergisi’ni* gördüm, dergi o zamanlar yeni yeni çıkmaya başlamıştı. Sonra ben dergiyi takip etmeye başladım. Dergiyi okumak benim için bir okul gibi oldu. Dergi sayesinde Ankara Üniversitesi’nde düzenlenen Eleştirel Eğitim konferansını farkettim. Konferansa gittim ve dehşete düştüm. Peter McLaren gelmişti. Dave Hill konuşuyor,

'Yoldaşlar' falan diyor. Burası nasıl bir yer diye sordum kendime. Benim için çok dönüştürücü oldu konferans. Konferanstaki bazı sunumlardan çok şey öğrendim. Orada öğrendiğim şeyleri araştırdım ve sonra onlar benim tezimi çok besledi, dergi de aynı şekilde tezimi çok besledi. Bir sene sonra Selanik'deki konferansa gittim. Tez bitince beni dergiye davet ettiler, benim için muhteşem bir şeydi. Derginin bir parçası oldum, bu çok heyecan verici bir şeydi benim için. Hâlâ da öyle.

Derginin amacı hakkında siz neler söylersiniz?

Türkiye'de eğitime eleştirel bir gözle bakılmasını sağlamanın temel kaynağı olarak görüyorum dergiyi. Bu konuda bir bilinç yükseltme aracı, yani eğitimin bir ideolojik aygıt olduğunu, eğitimin insanların kandırılması için, sistemin yeniden üretilmesini sağlamak için kullanıldığını, yine eşitsizliğin, adaletsizliğin yeniden üretilmesi için temel bir araç olduğunu farkettirmeyi amaçlayan ve eğitim gündemindeki sorunları tartışan, eğitim gündeminde belki problematize edilmeyen konuları problematize eden, eğitim tarihini hatırlatan, eğitimdeki özgürlükçü uygulamaları hatırlatan, bu konuyla ilgili yeni bir dil ve bilinç oluşturmaya çalışan bir kaynak. Eleştirel pedagoji sözlüğü örneğin bu kavramlarla konuşmamızı sağlamaya çalışan, bilinç yaratmaya çalışan, hegemonya karşıtı bir araç. Sadece bir dergi değil, önemli bir araç.

Derginin hedeflerine ulaşma durumu hakkında neler söylersiniz?

Derginin daha çok kişiye ulaşmak için kendini aşması gerekiyor, çünkü bence bizim için bir mücadele aracı. Eğitimdeki eşitsizlik, adaletsizlik, ayrımcılık için bir mücadele aracıysa dergi, bizim bunu daha çok kişiye duyurmamız gerekiyor. Gücümüz yetmiyor herhalde, yani daha çok kişiye ulaşmamız için çalışmamız gerekiyor.

Gücünüzün yetmediğini düşündüren şey nedir?

Biz daha çok entelektüel üretim aşamasındayız. Ve bunu sözlü olarak panellerle ya da derslerde yaygınlaştırmaya çalışıyoruz, ama dağıtım bizim gücümüz yetmiyor ya da yeterince enerji sarfetmiyoruz belki. Belki sınırlı bir enerjimiz var ve onu sadece yazmaya, çizmeye, çevirmeye harcıyoruz. Dağıtım aşamasında daha profesyonel bir kurumla da anlaştık, ama amacımıza çok ulaşamadık sanırım, bizim bu konuya daha çok vakit, enerji ayırmamız lazım, ulaşılabilir olmamız gerek. Tabii ulaşılabilir olamamamızın daha birçok nedeni var. Eğitim fakültelerinde eleştirel pedagojinin de, derginin de marjinalleştirilmesi bir neden. Ben derslere hep götürüyorum dergiyi, hep dergiden bahsediyorum, dergiden yazı çeviriyorum, dergiye yazı çeviriyorum ve meraklı öğrenci ulaşıyor. Öğretmenlerin okuyup tanışması lazım, Türkiye'de okumaz-yazmaklıkla ilgili bir sorun var. Daha ulaşılabilir, daha erişilebilir olmamız lazım, ama ben burada ODTÜ'deki kitapçıya götürüyorum dergiyi, satılmıyor. Burada bir eğitim fakültesi var ve birçok master-doktora öğrencisi var, hocalar var ve beş on dergi satılmıyor. İnsanların merak edip dergiyi okumaması bana çok ilginç geliyor.

EPD dışında eleştirel pedagojiyle alakalı çalışmalarınız neler?

Ben zaten akademik çalışma alanını eleştirel pedagoji olarak belirledim. Eleştirel pedagojiyle İngilizce öğretmenliğini sentezlemeye çalışıyorum. İngilizce öğretmenliği alanında da eleştirel pedagojiden etkilenen bir damar var, eleştirel uygulamalı dilbilim. İngilizce öğretmenliği alanında da sosyal adalet kanadı var biraz genişlemeye başlayan. Ben zaten akademik çalışmalarımı bununla ilgili yapıyorum. Bununla ilgili master dersi açtım, master dersi önerisi verdim, kabul edildi. Freire çevirisiyle uğraşıyoruz, dergiye çeviri yapıyorum genelde. Öğrencilerle grubumuz var ve mümkün olduğunca verdiğim her derste - çeviri dahil - eleştirel pedagojiyi katıyorum dersin içine. Freire'den bir paragraf çevirtiyorum, dergiye yazı çevirtiyorum. Benim birçok öğrencimin dergide yazısı çıktı.

EPD PauloFreire'yi tam olarak temsil eden bir dergi olmayı başardır mı? EPD Freiren söylemin etkisinde mi? Marksist Pedagoji ve Freiren Pedagoji arasında bir ayrım yapıyor mu?

Bizim dergi bence esnek. Kendini belirli bir kalıbın içine sokmuyor, işte biz dönüşümcü devrimci, marksistiz, diğerlerini dışarıda bırakırız diye bir şey yok, ama böyle sisteme göz kırpan şeyleri de yayınlamıyor. Ama kendini eleştirel olarak tanımlayan şeyi yayınlıyoruz. Sistemi eleştiren, dönüştürme amacı olan şeyleri yayınlıyoruz, adına ne dendiğini çok önemsiyor muyuz bilmiyorum. Marksist denen şeyi de yayınlıyoruz, diğerlerini de. Biz Michael Appleda yayınlıyoruz, DaveHillde McLarende, başka şeyleri de yayınlıyoruz, bence esnek yayınlıyoruz. Bizim genel ilkelerimize uyan her şeyi yayınlıyoruz. Ben öyle görüyorum. Freire'nin anlayışını yansıtabiliyor muyuz? Freire'nin temel ilkelerinden bahsedelim: Sevgi, güven, alçakgönüllülük, özgürleşme, diyalog, problem tanımlayıcı eğitim, işte yani o problematize etme işini bence iyi yapıyoruz. Diyaloğa dayalı pedagojiyi savunuyoruz, diyalog konusunda ne kadar iyiyiz onu bilmiyorum, yani belki derginin daha çok diyaloğa açık olması lazım. Ünal Hoca ve Ayhan Hoca'yla daha ilk tanıştığımızda hemen bana sen de yazı yaz, ODTÜ'den yazmak isteyenleri dergiyekanalize et, dediler. Öyle bir açıklık var yani, herkesi yazı yazmaya yüreklendirme, öğrencileri, yüksek lisans, doktora öğrencilerini teşvik etme çabası var. Yani meraklı olan herkese açıklığı var, yazılar bazen çok çok iyi olmasa bile, eğer bu alana bir merak, ilgi ve yatkınlık varsa, o yazarları da yüreklendirmek için bir çaba var. Ben bunu çok önemsiyorum. Dergiye ben sonradan dahil oldum, ama benim dahil olduğum süreçte bunu görüyorum. Ama ben her zaman diyaloğa daha açık olmayı savunuyorum, okur toplantıları yapılırsa keşke.

Freire'yi derin, estetik, şiirsel ve politik bir referans olarak görerek politik-pedagojik uygulamaları özgürleşimci bir bakış açısından yeniden düşünmek, onun düşünce sistemini yöntemsel olarak uygulamak değildir, tersine onun eserlerini okuma sürecini de bir deneyime dönüştürerek başka toplumsal deneyimlerle harmanlamak anlamına gelir” diyor PaoloVittoria. Freire'nin kendisi de “Ben takip edilmek değil, yeniden yaratılmak istiyorum” diyor. Bu söylemler-

den yola çıkarak derginin kendi içinde bir öğreticiliği var mı?

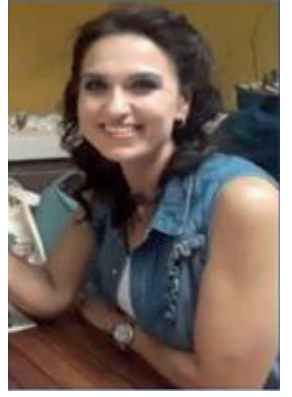
Sürekli Freire'nindiyoloğun pedagojisi deyip aynı şeyleri söyleyip durmuyoruz. Eğitim gündeminde olan şeyleri problematize ediyoruz. Eğitim gündeminde olan her şeyi eleştirel bir çerçevede inceleyip yazıyoruz. Yeterli mi, bence yeterli değil. Daha farklı konulara da yönelmemiz lazım. Daha çok sınıfsal bazlı, politik-ideolojik bazlı bir eleştiri yapıyoruz, ama mesela etnik kimlikler, Suriyeliler, Suriyeli öğrencilerin eğitimi, LGBT'lilerin sorunları, toplumsal cinsiyet, kız çocuklarının eğitimi, taciz meselesi, çocuk hakları ... bunlara hiç değinmiyor değiliz ama daha çok hükümetin politikalarına, teorik yazılara odaklanıyoruz. Bu konuda akademik çalışmalar da yapıyoruz ama bunu yaygınlaştırmak konusunda sorunumuz var, hep belirli temalar üzerine gidiyoruz. İşte eğitim politikalarını eleştirmek, eğitim ideolojisi eleştirmek, eleştirel pedagojinin teorisine yönelik yazılar. Pratiğe dair çok şey söylüyor muyuz diye sorarsak çok şey söylemiyoruz. Öğretmenlerin sorunları ne? öğretmenler çok yazmıyorlar, Öğretmenlerin sesi, yaptıkları şeyler, öğretmenlerin hem dönüşüme hem de pratiğe dair eylemlerine yönelik çok şey yok. Daha çok teoriye dayalı, daha çok akademik yazılar var. Freiredüşünce ve eylem birliği diyor ya, belki praksis açısından değerlendirsek, derginin kendisi bir eylem, aynı zamanda bir düşünce. Praksisi o bakımdan gerçekleştirdiği söylenebilir. Ama yazıların çoğu düşünceye dayalı yazılar, eyleme dair değil, belki de bizim eylem yönümüzü biraz daha öne çıkarmamız gerekebilir. Murat Hoca bizim eleştirel pedagoji okumaları grubunda yaptığımız şeyi yazmamızı istemişti. Orada biz pratiği teorize etmeye çalışmıştık söyleşide. Böyle şeylere daha çok ihtiyacımız var. Ep ye dair, Ep pratiklerimiz neler, okullarda, üniversitelerde ne yapıyoruz?

EPD Türkiye'deki eleştirel pedagoji yayıncılığına katkısı hakkında neler söylersiniz?

Son yıllarda kitapçıya gidiyorum eğitim bölümüne bakıyorum alanla ilgili birçok kitap çıktığını görüyorum. Herhalde bir katkısı oluyor derginin diye düşünüyorum. Biz de PaoloVittoria'nınFreire üzerine kitabını çevirdik, kitapla ilgili yazı yazdık. Okullarda, en azından bizim dergi çevresindeki arkadaşlar tavsiye ettiler kitabı, okuttular. Ahmet Hoca'nın *Öğretmenliğin Dönüşümü* kitabı çıktı, Ünal Hoca'nın kitabı çıktı. Onun dışında başka birçok kitap çıkıyor, herhalde bir okur kitlemiz var. 1000 basıyoruz ve bunun çoğu da tükeniyor. Bir okuyucu kitlemiz var ve galiba çoğu akademiden besleniyor.

Eleştirel Pedagoji alanıyla ilişkinizi anlatabilir misiniz?

Nejla Doğan: Eleştirel pedagoji ile ilişkim öncelikle bir öğretmen olarak başladı. Öğretmenliğe başladığım ilk yıllarda teorik olarak Eleştirel Pedagoji akımından çok fazla haberdar olmasam da; bugün geriye dönüp baktığımda sınıfa girdiğim ilk günden itibaren pratikte yaptıklarım ve yaşadıklarımın eleştirel pedagoji ile ilişkili olduğunu; eleştirel pedagojinin düşünsel köklerinden beslendiğini görüyorum. Düşünsel kökler derken elbette öncelikle Marksist literatürden söz ediyorum. Marksizme aşina olmak aynı zamanda; sınıfta/okulda var olan eşitsizlikler üzerine kafa yormayı, eğitimin amaçları üzerine düşünmeyi, eğitimin devlet, iktidar ve sermaye ile olan ilişkilerini daha açık bir biçimde görebilmeyi sağlıyor. Tüm bunları gördüğümüzde ve sorunsallaştırdığınızda, zaten teorik olarak “eleştirel pedagoji”den haberdar olmasanız da sınıfı, okulu, öğretmenlik mesleğine yüklenen anlamı dönüştürmek için yaptıklarınız eleştirel pedagoji zeminine oturuyor.

Nejla Doğan

Eleştirel Pedagoji ile teorik yakınlaşmam ise daha çok doktora sürecinde aldığım dersler ve Eleştirel Pedagoji Dergisi’ni takip etmeye başlamamla birlikte oluştu. Bu dönemde yaptığım okumalar, benim eğitim ile ilgili kaygı, düşünce ve beklentilerimin Eleştirel Pedagoji ile örtüştüğünü gösterdi. (Hatta Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü’nde araştırma görevlisi olan bir arkadaş, öğretmen tipolojileri ile ilgili hazırladığı doktora tezi için birkaç gün benim derslerimi de takip etti. Sınıf/okul içi tutumlar, ders işleme biçimi, öğrenciyle ilişkiler vs. bağlamında Eleştirel Pedagoji’nin teorik ve pratik önermeleriyle uyumlu bir tipoloji sergilediğimi ifade etti. Not: Söz ettiğim çalışmayı yapan arkadaş Eleştirel Pedagoji ile ilişkiyi bilmeksizin, sadece sendika üyeliğim nedeniyle “demokrat” bir öğretmen tipolojisine sahip olabileceğim bilgisi üzerinden benimle iletişime geçmişti). Eleştirel Pedagoji Dergisi okuyucusu iken bir süre sonra dergiye katkı vermeyi; sınıfta/okulda yaşadıklarımı eleştirel pedagoji perspektifinden anlatmayı, paylaşmayı istedim. Son beş yıldır yazı ve röportajlarla dergiye katkıda bulunmaya çalışıyorum. Ayrıca yaklaşık iki yıldır da derginin yayın kurulunda bulunuyorum. Eleştirel Pedagoji alanı ile ilişkim geliştikçe eğitime dair tutum, görüş ve beklentilerim berraklaştı. Bu berraklaşma, sınıf içindeki tutumlarıma, müfredata ve ders içeriklerine yaklaşımına, öğrencilerle ilişkilerime de yansıyor elbette. Dolayısıyla bu ilişki bir öğretmen olarak beni dönüştüren bir süreci de ifade ediyor.

Derginin amacı hakkında siz neler söylersiniz?

Bana kalırsa öncelikli amaç; eğitimin salt pedagojik bir alan olmadığını göstermek ve eğitimle ilgili tartışmaları politik bir zemine çekmektir. Özellikle ülkemizde son yıllarda yoğun bir biçimde tanık olduğumuz üzere, eğitim alanı neredeyse siyasetin merkezinde bulunmakta, okullar toplumsal mühendislik çalışmasının ilk basamakları, öğrenciler de ilk hedefleri olarak görülmektedir. Diğer yandan “eğitime siyaseti

karıştırmayın” söylemi de ülkemizde çok yaygındır ve bu söz, hem siyasetçiler hem de eğitimciler tarafından sıklıkla kullanılmakta ve kabul görmektedir. Oysa okulun mekânsal düzenlenişinden müfredat ve ders kitaplarına, okulda yapılan etkinliklerden resmi törenlere, okuldaki sınavlardan ulusal merkezi sınavlara kadar her şey politiktir ve bir politik arka planın yansımasıdır. Bu nedenle derginin en önemli amaçlarından biri, eğitimle ilgili yaşanan her gelişmeyi pedagojik bir tartışmanın yanı sıra, politik bir zeminde de güçlü bir biçimde tartışmak ve kamuoyunda tartışılmasını sağlamaktır. Diğer bir amaç; eğitime ilişkin sadece durum tespiti ve sorunların betimlenmesiyle yetinmeyip, bunların yanı sıra dönüştürücü çözümler önermektir. Dolayısıyla dergi, sistem içi çözümler üretmek yerine sistemin kendisini dönüştürmeyi amaçlar. Bunu yaparken; eğitim sistemini radikal biçimde demokratikleştirecek; özgürlükçü, eşitlikçi ve adil bir yapıya dönüştürecek çözüm yolları arar, bunları gündeme getirir, tartışmaya açar. Özgürlükçü, eşitlikçi ve adil bir eğitim sistemi için; eğitimde gerici, cinsiyetçi, ırkçı, ayrımcı ve neoliberal politikaları ve uygulamaları reddeder, bunların çocuklar, aileler ve toplum üzerinde yarattığı tahribatı gözler önüne sermeyi amaçlar. Çocuğun yararını ve gönencini esas alan, her türlü ayrımcılıktan arınmış, daha barışçıl ve adil bir toplumun temellerini oluşturabilecek, sanat, felsefe ve sporla beslenen, laik, bilimsel, demokratik, kamusal eğitimi savunmayı amaçlar. Bu bağlamda başta eğitimciler ve veliler olmak üzere tüm toplumu eğitimin “gerçek” sorunları hakkında bilgilendirmeyi, eğitim konusunda örgütlü bir toplumsal bilinç üretmeyi, eğitim haklarımız ve taleplerimiz konusunda bir mücadele alanı yaratmayı amaçlar.

Derginin hedeflerine ulaşma durumu hakkında neler söylersiniz?

Dergi, sistem içi çözümler üretmek ve salt pedagojik-teknik sorunlara odaklanmak yerine, sistemi bütünüyle dönüştürme ve bunu da politik bir bağlamda temellendirme niteliğiyle Türkiye’deki en önemli ve köklü yayındır. Dolayısıyla derginin amacı sadece eleştirel pedagojiye ilişkin kuramsal bilgi vermek değil, aynı zamanda güncel eğitim sorunlarını ortaya koyup, pratiğin de dönüştürülmesine katkıda bulunmak; eğitim sorunlarına farklı bir perspektiften bakabilmeyi sağlamaktır. Ancak derginin ulaştığı kitle, akademik dünya ve az sayıda öğretmenle sınırlı kalmaktadır. Bu nedenle tek başına dergi ile yukarıda sayılan amaç ve beklentilerin yaygınlaşması, örgütlü bir bilince dönüşmesi olanaklı değildir. Eleştirel pedagojinin kuramsal açıdan temellendirilmesi, eğitim alanında ismi anılan, etkili bir akım haline gelmesi ve güncel eğitim sorunlarının bu bağlamda tartışılmasının sağlanması açısından hedeflere ulaşılabilirdiğini söyleyebiliriz. Ancak amaçların yaşama geçirilmesi ve kitleselleşmesi bağlamında hedeflere ulaşıldığından söz edemeyiz.

Eleştirel Pedagoji Dergisi dışında eleştirel pedagojiyle alakalı çalışmalarınız neler?

Eğitimcilik sıfatımı eleştirel pedagojiye uygun bir biçimde yapılandırmaya çalışıyorum. Meslek hayatımı eleştirel pedagoji üzerinden

temellendirmeye, eleştirel pedagoji perspektifini okul/sınıf ortamında ve meslektaşlarım arasında yaygınlaştırmaya çalışıyorum.

EPD Paulo Freire’yi tam olarak temsil eden bir dergi olmayı başardı mı? EPD Freiren söylemin etkisinde mi? Marksist Pedagoji ve Freiren Pedagoji arasında bir ayırım yapılıyor mu?

Freire’nin dergiye verdiği bir perspektif var elbette. Ancak derginin doğrudan Freire’nin söylemleri üzerinden şekillendiğini söyleyemeyiz. Eğitimde ezen-ezilen ilişkisini çözümlenmek, piyasalaşmanın yarattığı tahribatı görmek ve bunlara karşı yaratıcı, sorgulayıcı ve eleştirel düşünmeyi destekleyen, diyaloga dayalı, birlikte öğrenme ve eylemeyi esas alan bir eğitimi; kısacası, öğrenciyi özne olarak gören, ezilen sınıfların özgürleşmesini amaçlayan hümanist, özgürlükçü ve devrimci bir eğitimi savunmak bağlamında Freire’nin etkisinde olduğunu söyleyebiliriz. Ancak diğer yandan bizim toplumumuza ve coğrafyamıza özgü sorunlar ve bunların eğitim alanına yansımaları öyle ezici ve baskıcı bir niteliğe sahip ki; bunların yanında doğrudan Freire’nin görüşlerini tartışmak çoğu zaman ikincil bir amaç olarak kalabiliyor ya da bir öncelik haline gelemiyor.

Örneğin son yıllarda özellikle eğitimde yoğun bir dinselleşmenin yaşanması, devlet eliyle tüm okulların imam hatipleştirilmesi, zorunlu ve seçmeli din derslerinin öğrenciler ve genel olarak okul iklimi üzerindeki baskısı, karma eğitimin dahi tartışılır hale gelmesi, bir özgürlük alanı olarak laikliği savunmayı zorunlu hale getirdi. Çünkü gerçek bir özgürleşmenin en temel koşullarından biri olan laikliği yaşama geçiremediğimizde, zaten Freire’nin özgürleştirici eğitim pratiklerini de yaşama geçirmemiz olanaksızlaşıyor.

Keza ülkemizde dinselleşmeyle neoliberal politikaların bir arada yol aldığı, birbirini besleyen bir süreçte güç kazandıklarını görüyoruz. Dolayısıyla eğitimi bir özgürleşme pratiğine dönüştürecekseniz, laik eğitim mücadelesinin yanı sıra, herkesin erişebileceği eşit ve adil bir kamusal eğitim mücadelesini de birlikte yürütmemiz gerekiyor.

Bizim yaşadığımız sorunlar ve bunlara ilişkin çözüm önerileri doğrudan Freire’nin metinlerinde olmayabilir. Ama eğitime Freiren bağlamda “ezilen sınıfların özgürleşmesi” amacını yüklüyorsak, bunun ilk koşulu her çocuğun nitelikli bir eğitime ulaşmasını sağlamak ve dinin baskısından uzak bir eğitim alma hakkını savunmaktır. Ancak bu şekilde hem toplumsal sınıflardan kaynaklanan eşitsizliklerin yarattığı engeller ortadan kalkacak hem de dinin özellikle kadınlar üzerinde ve diğer inançlar üzerinde yarattığı baskılar engellenmiş olacaktır. Böylesi bir özgürleşme pratiği, eğitimin sınıfsal eşitsizliklerden ve toplumsal cinsiyet, inanç, mezhep, ırk vb. ayrımcılıklardan kaynaklanan sorunlarının hafiflemesini sağlayacak; hümanist ve diyaloga dayalı Freiren bir deneyimin yolunu açacaktır.

Freire’yi derin, estetik, şiirsel ve politik bir referans olarak görerek politik-pedagojik uygulamaları özgürleşimci bir bakış açısından

yeniden düşünmek, onun düşünce sistemini yöntemsel olarak uygulamak değildir, tersine onun eserlerini okuma sürecini de bir deneyime dönüştürerek başka toplumsal deneyimlerle harmanlamak anlamına gelir.” Diyor Paolo vittoria. Freire’nin de kendisi de “Ben takip edilmek değil, yeniden yaratılmak istiyorum.” diyor. Bu söylemlerden yola çıkarak derginin kendi içinde bir öğreticiliği var mı?

Freire’nin düşünce sistemini yöntemsel olarak her topluma bir şablon gibi uygulamak olanaklı değil zaten. Yukarıda söz ettiğim gibi her toplumun kendine özgü sorunları var. Orta Doğu toplumları için eğitimdeki öncelikli sorun kız çocuklarının eğitimi, karma eğitim, din eğitiminin sınırları vs. iken, Batı toplumlarında çok kültürlülük sorun olabiliyor. Burada önemli olan Freire’nin verdiği perspektife sahip olmak; değişen koşullar ve eğitim sorunları karşısında bu perspektife uygun fikirler, çözümler ve mücadele olanakları yaratmak; en önemlisi devrimci ve özgürleştirici çizgiyi korumak. Her toplumun eğitime ilişkin sorun ve deneyimleri farklı ise; elbette Freire’nin görüşlerini “toplumsal deneyimlerle harmanlamak” gerekiyor. Zaten özellikle birkaç yıldır derginin içeriğine baktığımızda bunu görebiliyoruz. Yukarıda değindiğim gibi, bizim için piyasalaşmanın yanı sıra laiklik mücadelesi, karma eğitim mücadelesi, bilimsel eğitim mücadelesi de bir öncelik haline geldi. Ve tüm bunları eleştirel pedagoji perspektifinden ele alıyoruz. Derginin öğreticiliği de buradan kaynaklanıyor bana kalırsa. Dergi Freire’nin tanımladığı eğitim sorunlarını ve çözümlerini donmuş kalıplar ya da her topluma uygulanabilen şablonlar olarak sunmak ya da bunları sadece aktarmak yerine, Freiren bir bakış açısıyla bizim sorunlarımızı ele alıyor, yarattığı birikimle bir öğreticilik rolü de üstleniyor.

Eleştirel Pedagoji Dergisi’nin Türkiye’deki eleştirel pedagoji yayıncılığına katkısı hakkında neler söylersiniz?

Eleştirel Pedagoji Dergisi, Türkiye’de eleştirel pedagojiyi hem isim olarak hem de teorik olarak doğrudan benimseyen ve temsil eden tek süreli yayın. Eleştirel pedagojinin kuramsal açıdan Türkiye’de tanınır hale gelmesi, Türkiye’deki güncel eğitim sorunlarının eleştirel pedagoji perspektifinden ele alınması derginin en önemli katkılarıdır.

Eleştirel pedagoji ve Eleştirel Pedagoji dergisiyle ilişkiniz nasıl başladı?

Murat Kaymak: Eleştirel Pedagoji dergisi, benim içindergi yayıncılığıyla olan ilişkim ve eleştirel pedagojiyle olan ilişkim açısından çok önemlidir. Kişisel biyografimin önemli bir parçasıdır. Önce dergiyle olan ilişkiyi anlatayım.

2004 yılında çıkarmaya başladığım “**Eğitim Politikaları**” adlı dijital dergiyi ancak 6 sayı çıkarabildim. Ancak bu dergide bulduğumuz iki isimle **Ünal Özmen** ve **Kemal İnal** ile dergi çıkarma serüvenimiz devam etti. Bunun ilk ürünü basılı dergi olarak çıkan “**Zil ve Teneffüs**” dergisi olmuştur. Bu derginin organizasyonsorumluluğunu büyük ölçüde Kemal İnal üstlenmiştir. Yayın kurulunun oluşumundan, yayıncının bulunmasına, kimlerden yazı isteneceğine kadar hemen her konuyu Kemal İnal takip etmiştir.

“Zil ve Teneffüs” dergisinin temel iddialarından biri eğitim sorunlarına eleştirel pedagoji açısından yaklaşmaktı. Derginin yayın kurulu ve yayınladığı yazılar, bu amaçla tam olarak uyumlu olmuş mudur? Kişisel düşüncem “hayır olmamıştır” şeklindedir. Dergi, eleştirel pedagojiye öncelik tanısa da kadrolarının, yazarlarının farklı eğitim anlayışlarına sahip olması nedeniyle eleştirel yönü yüksek ama eleştirel pedagojiyle ilgisi sınırlı bir dergidir. Ne yazık ki bu derginin ömrü de kısa olmuştur. İlk yayıncıyla yaşanan sorunlar nedeniyle ancak 6 sayı çıkabildi.

İkinci serüvenimiz doğrudan Ünal Özmen’in Paydos ve Sobil yayınlarını kurması sonrasında olmuştur. Zil ve Teneffüs’ün yayının sonlandırılmasıyla başlayan yeni dergi arayışımızın öncüsü organizasyon işini doğrudan üstlenen Ünal Özmen olmuştur. Yayın kurulunda Zil ve Teneffüs’te birlikte olduğumuz arkadaşlara yenileri eklenmiştir. Yayın yönetmeliğini Kemal İnal’ın üstlendi. Yayın yönetmeliğini bırakana kadar dergide yazıların derlenmesi, düzeltilmesi büyük ölçüde onun ve Ünal Özmen’in sayesinde olmuştur. Zil ve Teneffüs’e oranla çalışma koşulları daha olumluydu. Derginin yayın kurulu üyesi aynı zamanda derginin sahibiydi.

Derginin adının doğrudan Eleştirel Pedagoji olması aklımda kaldığı kadarıyla büyük ölçüde Ünal ve Kemal hocaların tercihiyle olmuştur. Ben Zil ve Teneffüs’te yaşadığımız sorunlardan dolayı derginin adının Eleştirel Pedagoji olarak konulmasını doğru bulmadım. Çünkü o dönem hepimizin eleştirel pedagojiyle ilişkisi, birikimi sınırlıydı. Derginin adının eleştirel pedagoji konması doğal olarak bütün yazıların bu eğitim anlayışıyla uyumlu olmasını gerektirir diye düşündüm. Bizim o günlerde bunu başarmamız mümkün değildi. Aslında geldiğimiz noktada da bunu tam olarak başardığımızı söyleyemem. Dergide yayınlanan yazılar, yayın ve danışma kurullarında yer alan isimler gözönüne getirilirse, çoğu isim ve yazının eleştirel pedagojiyle ilgisinin olmadığı görülecektir. Ancak bu derginin başarısızlığı biçiminde yorumlanmamalıdır.

Eleştirel Pedagoji dergisi kuşku yok ki “eleştirel pedagoji” isimi etrafında

Murat Kaymak

eleştirel pedagojiye duyulan ilgiyi arttırmış, bu eğitim anlayışının Türkiye’de tanınmasına, yayılmasına öncülük etmiştir. Ayrıca derginin çıkışıyla birlikte bu alanda çeviri kitap ve makalelerin sayısında artış olmuştur. Üniversitelerde yüksek lisans ve doktora düzeyinde eleştirel pedagoji dersleri açılmıştır. Eleştirel pedagojiyle ilgili konferanslar ve toplantılar yapılmış, akademik makaleler yayınlanmıştır.

Eleştirel Pedagoji dergisinin ömrü, bir eğitim dergisi için kesinlikle bir başarı öyküsüdür. Bu öykü elbette zamanla daha iyi anlaşılacaktır. Dergi, ilk sayısından son sayısına kadar kırılma noktası diyeceğimiz türden değişim ya da değişimler yaşamadıysa da büyük ölçüde yayın yönetmenlerinin tercihlerini yansıtan bir içerikle okuyucunun karşısına çıkmıştır. O nedenle dergide yer alan yazılardaki farklılıklar, varsa tutarsızlıklar yayın yönetmenlerinin eğitim sorunlarına bakışlarıyla, insanlarla kurdukları ilişkilerle yakından ilişkilidir.

Dergi çıkarmak hele de eğitim dergisi çıkarmak zordur. Eğer derginin yazıları dergi yayın kurulunun ya da dergiyle ilişkili olmayan kişiler tarafından hazırlanıyorsa bu zorluk daha fazladır. Özellikle yazılar yazardan istenmişse sizin o yazıyı yayınlamamanız biraz zordur.

Eleştirel pedagoji dergisi, ideal anlamda (bu benim kişisel düşüncem) Freireyen bir dergi olmamıştır ama Paulo Freire’in tanınırlığını, hakkındaki yayın sayısını, kitaplarının çevrilip yayınlanmasını daha önemlisi uluslararası alanda eleştirel pedagojiyi benimsemiş eğitimcilerle ilişki kurulmasını sağlamıştır.

Bugün dergi etrafında bir eleştirel pedagoji topluluğu oluşmuş mudur?

Yani Freireyen anlamda bir topluluk diyorsanız buna vereceğim cevap kesinlikle hayırdır. Oluşmalı mıydı? Oluşmalıydı diyemem (Freire de biliyorsunuz kendisi için böyle bir artçı grupların oluşmasını istemediğini belirtir) ama zamanla dışarıdan bakıldığında böyle bir topluluk algısının kendiliğinden oluşması beklenirdi. Olmadı.

İlk sorunun devamı olan eleştirel pedagojiyle ilginizin ne zaman başladığına dönersek neler söylersiniz?

Eleştirel pedagojiyle ilgim, için Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi o zaman ki adıyla (1995) Halk Eğitim Bölümüne ayrı bir sayfa açmak gerekir. Eğer Türkiye’de eleştirel pedagoji için öncüler aranacaksa bu Eleştirel Pedagoji Dergisinden önce bu bölüme, oradaki öğretim üyelerine bakılmalıdır. Eleştirel Pedagoji dergisi de zaten önemli ölçüde bu fakültenin ve bu bölümün hocalarının, öğrencilerinin bulunduğu bir adres olmuştur.

Benim kişisel ilgim için bir ismi burada anmam gerekir. Bu bölümde yüksek lisansa başladığımda Bölüm başkanı olan Prof. Dr. Serap Özdeniz’dir. Bölümdeki diğer hocalarım için de ayrıca teşekkürü borç bilirim. Onlarla zaten Eleştirel Pedagoji dergisinde birlikte olmaya devam ettik. Prof. Dr. Meral Uysal, Doç. Dr. Fevziye Sayılan, Prof. Dr. Ahmet Duman, Doç. Dr.

Ahmet Yıldız, yine aynı fakülteden Prof. Dr. Hasan Hüseyin Aksoy Eleştirel Pedagoji dergisinde birlikte çalıştığımız hocalarımız oldular.

Dergiyle birlikte şunu da gördüm eleştirel pedagoji, sadece Ankara Üniversitesinde değil başta ODTÜ, Gazi Üniversitesi ve Boğaziçi Üniversitelerindeki akademisyenlerde de karşılık bulan bir eğitim kuramı olmuştur. Taşra üniversitelerinde de özellikle yüksek lisans ve doktora öğrencilerinden dergiye katkı sunanlar olmuştur.

Eleştirel pedagoji ile eleştirel eğitim arasında farklılık var mıdır?

“Eleştirel pedagoji” bir eğitim kuramı. Bunda benim açımdan kuşku duyulacak bir durum yoktur. Eleştirel pedagoji, eleştirel eğitim ayrımı büyük ölçüde politik tutumlardan kaynaklanmaktadır.

Eğitim ile pedagoji arasındaki ayrıma dikkat çekmek isterim. Eğitimsel bilgi ile eğitsel bilgi arasındaki ayrım dikkate alındığında pedagoji mi eğitim mi ayrımı da kolayca anlaşılır. Pedagoji eğitsel bilgiye dayanır. Yani düzenlenmiş, örgütlenmiş, sistematize edilmiş bir eğitimi anlatır. Dolayısıyla pedagoji, daha çok okula, müfredata dayalı eğitim demektir. Eğitim ise daha geniş bir olgudur.

Ayrıca eleştirel pedagoji isimlendirmesi de doğrudan Freire’yi adres olarak göstermez. Bu isimlendirme Eleştirel Kuram’ın eğitime uyarlanmasıyla birlikte Almanya’daki eğitimcilerle aittir. Freire’nin kendi eğitim kuramını bu isimle ifade etmesi ilk eserlerinde nerede ise hiç görülmez.

Bu alanda çalışanlar Almanya, İngiltere ve Kuzey Amerika’daki isimlerle ve onların düşünceleri ile Freire arasında karşılaştırmalar yapamazsa elbette sorunlar yaşayabilir. Çünkü ortada birden çok eleştirel pedagoji anlayışı var.

Derginin kafaların netleştirilmesi gibi bir misyonu olamaz ama yazarlarının ya da kendilerini eleştirel pedagoji içinde görenlerin bunu kendileri için yapmaları gerektiği düşüncesindeyim.

Türkiye’de eleştirel pedagojinin geleceğine ilişkin düşüncelerinizi öğrenebilir miyiz?

Eleştirel pedagojinin artık bu topraklarda köklenip filizleneceğine dönük bir kaygım bulunmuyor. Ancak bir eğitim kuramı, onu besleyen felsefe ve bilimden güç alır, pratikle kendini var eder. Gelecekte hem dünyada hem ülkemizde nereye evrileceğini kestiremem. Belki tamamen terk edilir, belki de herkesin benimsediği düşünceler haline gelir. Kuramlar yanlışlanma ve doğrulanma oranlarına göre yaşarlar. Doğrulanma oranı arttıkça daha fazla yaygınlaşacak, kabul görecektir.

Eleştirel pedagojiyi anlamak isteyen genç eğitimciler 20. Yüz yılın başında gelişen ve “yeni eğitim” olarak adlandırılan eğitim anlayışını çok iyi bilmeleri gerekir. Eleştirel pedagojinin düşünsel temellerinde Marksizm’in ve varoluşçuluğun yanında Dewey gibi yeni eğitimcilerin payı büyüktür. Türkiye’deki eleştirel pedagoğlar kendi eğitim anlayışları ile yeni eğitimin Türkiye’deki iz düşümleriyle ilişkilerini doğru biçimde kurarlarsa çok daha fazla etkili olacaktır.